

🗨 Interview met Eddy Van Tilt

“Het principe ‘voor wat, hoort wat’ ontwricht het samenleven”

We leven in onzekere tijden. Althans, we leven in een tijd die velen onder ons onzeker maakt en de toekomst somber doet inzien. Ook Eddy Van Tilt zag als psycholoog bij Oikonde Leuven hoe op enkele decennia tijd de hoofden van heel wat mensen verhard zijn en de harten verslapt. “Maar hoe groot de uitdagingen vandaag ook zijn – want uiteindelijk staat zelfs de overleving van onze planeet op het spel –, toch zullen we meer nodig hebben dan alleen maar ons verstand om een antwoord te bieden op de vele actuele problemen”, zegt deze welzijnswerker daarover in een boek met als ondertitel ‘De westerse worsteling met welzijn’. **Geert Van Hecke**

Voortgestuwd door de idealen van denkers uit de verlichting – en dan gaan we zomaar eventjes driehonderd jaar terug in de tijd – hebben we volgens Eddy Van Tilt lange tijd in het Westen geloofd dat de positieve wetenschappen alle problemen konden oplossen. En zeker vanaf de jaren zestig, toen we er materieel enorm op vooruitgegaan zijn, werd een louter rationele kijk op de dingen zowat het handelsmerk van de westerse wereld. Ook de hulpverlening ontsnapte daar niet aan. Dat heeft deze welzijnswerker, die gedurende 35 jaar gewerkt heeft met thuislozen, psychiatrische patiënten en mensen met een handicap, ook zelf kunnen ervaren.

Wanneer begon u te merken dat het rationele denken van ‘beheersen en controleren’ ook steeds meer het welzijnswerk binnensijpelde?

“Ik herinner me nog levendig hoe ik twintig jaar geleden voor het eerst een topman van de administratie Welzijn op een vergadering hoorde poneren: *‘Pas als we erin slagen om kwaliteit kwantitatief uit te drukken, gaan wij kwaliteit echt kunnen borgen en zullen de effectiviteit van het welzijnswerk en het welzijn in de samenleving snel en drastisch toenemen.’* Ik was toen totaal verbijsterd door die uitspraak. Die man verwoordde toen vanuit zijn visie als ambtenaar wat

daarna snel het nieuwe dogma zou worden: dat we door in te zetten op ons verstand – en alleen daarop – ook gauw alle mogelijke psychische en maatschappelijke problemen de baas zouden kunnen. Nadien hebben we niet alleen in de welzijnssector maar ook in het onderwijs en in meer economische sectoren die evolutie kunnen vaststellen. Plots moesten we alles gaan uitdrukken in protocollen, procedures en instrumenten om zo ‘de kwaliteit te borgen’. Gevolg: vandaag studeert er een generatie (sociaal) werkers af die ook echt gelooft dat met een batterij meetinstrumenten en trukendozen alle menselijke en economische problemen opgelost kunnen worden. Geloof me vrij, veel jonge mensen staan al op de rand van een burn-out nog voor ze het echte beroepsleven binnengestapt zijn...”

de verlichtingsidealen op zich, met het feit dat we vanaf de zeventiende eeuw ook alsmat meer ons verstand zijn gaan gebruiken om de problemen de baas te kunnen. Verlichte geesten uit die tijd, zoals Descartes, Copernicus, Galileï en Newton, hebben zonder enige twijfel doorslaggevend en baanbrekend werk verricht waar wij vandaag nog altijd de vruchten van plukken. Dat zal niemand ontkennen. Maar om psychische, sociale, politieke en ethische problemen op te lossen, hebben wij bovenal wijsheid nodig: die gezonde mix van rationaliteit en *relationaliteit*. De mens is op de eerste plaats een relationeel wezen, ieder met zijn eigen grillen en grollen. Een wezen dat zelden gehoorzaamt aan de mechanische wetten van oorzaak en gevolg. In de menselijke materie kun je het zelden of nooit hebben over ‘voorspellingen’, hoogstens over ‘verwachtingen’. Wie ook menselijke kwesties vooral met

“Terwijl de psychiatrie vroeger vooral ‘een asiel van armoezaaiers’ was, heeft vandaag iedereen wel een familielid, vriend of kennis die met psychiatrische of psychosociale hulpverlening te maken heeft”

Grillen en grollen

Wat is volgens u dan de essentie van een goede zorgverlening?

“Dat heeft in de eerste plaats te maken met een betrokken relatie, met vertrouwen, empathie, wederkerigheid, met spontaan engagement en mededogen, met de *goesting* om de goede dingen goed te doen. Dat zijn allemaal waarden die meer en meer ondergesneeuwd raakten naarmate de rationaliteit steeds meer de bovenhand kreeg. Maar versta me niet verkeerd. Er is natuurlijk niets mis met

Foto: Jan Locus

procedures en meetinstrumenten te lijf wil gaan, is naar mijn aanvoelen eigenlijk niet ‘verlicht’ maar vooral goedgegelovig.”

U verwees al naar het kwaliteitsdenken dat de zorgsector binnensloopt, maar gaandeweg zag u ook een ander soort hulpvrager opduiken.

“Toen ik eind jaren zeventig bij Oikonde (nu een onderdeel van Pleegzorg Vlaams-Brabant en Brussel, red.), aan de slag ging, werd ons crisisopvangcentrum voornamelijk bevolkt door oudere dakloze mannen. Tien jaar later kwam je daar meer en meer jongeren tegen van rond de twintig, goed gekleed en op het eerste gezicht niets te kort. Maar ze hadden wel een holle blik in de ogen die als het ware vroeg: ‘Wie ben ik? Wie is er in mij geïnteresseerd? Wat zou ik verdomd met mijn leven moeten aanvangen?’ Een andere frappante ontwikkeling zagen we in die tijd binnen de psychiatrie. Terwijl de psychiatrie vroeger vooral ‘een asiel van armoezaaiers’ was, heeft vandaag haast iedereen wel een familielid, vriend of kennis die met psychiatrische of psychosociale hulpverlening te maken heeft. Dat zegt veel over de moderne armoede waarin veel mensen in onze tijd, zonder onderscheid van rang of stand, verzeild geraakt zijn. ‘Armoede’ dan wel in zijn etymologische betekenis als ‘in arren moede zijn’, ‘met een verdwaald gemoed door het leven stappen.’”

Zelfbeschikking of ‘zelfverstikking’?

Waar liggen volgens u de oorzaken van die ‘moderne armoede’?

“Op wereldschaal is er zoveel veranderd. De opkomst van de Aziatische Tijgers en wat later 9/11 maakten pijnlijk duidelijk dat zowel de economische als de militaire almacht van het Westen voorbij was. Intussen brokkelde ook de macht van de kerk verder af. Geloven is out en religies zijn niet altijd een zegen gebleken, maar toch moet ik constateren dat we sinds de razendsnelle ‘onthemeling’ allemaal ook een beetje ontheemd zijn geraakt. Ik heb het in mijn boek over *‘de allesman’*. Mensen leven nu met het gevoel dat ze in één leven als het ware vijf levens moeten proppen. *Quality time* wordt een obsessie, want *après nous, c’est fini*. Maar vooral het feit dat die ontwikkeling zich zo snel heeft voorgedaan, heeft ons tot ontheemden gemaakt. Het succes van allerlei meditatietechnieken zoals mindfulness lijkt ook aan te geven hoe mensen weer op zoek gaan naar alternatieven om invulling te geven aan dat gevoel van ontheemd te zijn.”

“We zijn sterk gaan geloven dat ieder mens zich moet kunnen ontplooiën als een autonoom wezen en zo zijn geluk realiseren. De

“Sinds de razendsnelle ‘onthemeling’ zijn we allemaal ook een beetje ontheemd”

boeken over geluk hebben nog nooit zo *geboomd!* Maar het ongeborgen of – zoals ik het graag noem – ‘controlistisch individu’ dat we gecreëerd hebben, maakt tegelijk dat alsmaar meer mensen bang en onzeker worden over zichzelf en de toekomst. Zelfbeschikking neigt meer en meer naar ‘zelfverstikking’... En de gevolgen liegen er niet om. Stress, burnout, depressie, zelfdoding... Allemaal symptomen van hoe armoede meer en meer een probleem van rijkdom geworden is. ‘De ondraaglijke nietig-

heid van het bestaan’ is ondertussen danig gedemocratiseerd...”

Bedje van mededogen

Wat heeft onze samenleving vooral nodig om weer in balans te komen?

“We moeten af van het meritocratisch denken. Het ‘voor wat, hoort wat’-principe is naïef, meedogenloos en ontwricht het samenleven. Gelijke kansen voor iedereen zijn een nobel streefdoel, maar kunnen helaas nooit realiteit worden. Een ongeval, hersenschade... en je leven is onomkeerbaar beschadigd. Ziekte, werkloosheid, de plek waar je geboren bent: het *be-tekent* een mensenleven onvermijdelijk en ingrijpend. Verantwoordelijkheid nemen is een waardevol en deugdzaam principe, maar

dat kan pas goed gedijen op een *bedje van mededogen*. Als er iets is waarvoor ik vandaag nog graag de straat optrek, dan is het wel voor meer mededogen, wellicht de meest cruciale waarde die vandaag op het spel staat. Mensen voelen dat aan en komen opnieuw – eindelijk – tot spreken. Met bewegingen als ‘Hart boven hard’, maar ook met nieuwe initiatieven als cohousing, weggeefwinkels, auto-delen en allerlei coöperaties die het licht zien, lijkt een groeiende groep mensen weer de kracht van verbondenheid te gaan herontdekken. Het zijn hoopvolle wegwijzers van verzet in deze verwarrende tijden.”

De schaduw van de verlichting. De westerse worsteling met welzijn, Eddy Van Tilt, Pelckmans, 2014, 24,50 euro